

L'aprenentatge a l'aire lliure en l'educació infantil i primària a Catalunya

Outdoor learning in pre-school and primary education in Catalonia

Núria Mayoral Ambrós^a

Alba Ambrós-Pallarés^b

^aA/e: minu.mayo@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-3911-634X>

^b Universitat de Barcelona.

A/e: gambros@ub.edu

<https://orcid.org/0000-0002-4450-2067>

Data de recepció de l'article: 17 de gener de 2023

Data d'acceptació de l'article: 26 de febrer de 2023

Data de publicació de l'article: 2 de novembre de 2023

DOI: 10.2436/20.3007.01.195

Copyright © 2023

Núria Mayoral Ambrós i Alba Ambrós-Pallarés. Aquest article és d'accés lliure subjecte a la llicència Creative Commons Reconeixement – No Comercial – Sense Obra Derivada 4.0 Internacional. Per a més informació consulteu:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>

Resum

Des del segle passat hi ha hagut iniciatives educatives d'apropar l'infant a la natura, i Catalunya n'és un exemple. Aquesta recerca analitza i descriu l'aprenentatge a l'aire lliure a quatre escoles catalanes a partir d'una investigació qualitativa interpretativa. Les dades es recullen mitjançant dos instruments: l'observació directa no participant a cent setanta-quatre infants d'infantil i primària, i l'entrevista a quatre mestres de les escoles i a infants de primària. Tot, a partir de la concreció de quatre dimensions apriorístiques: l'entorn natural, el rol de l'educadora, l'ús educatiu de l'entorn natural i la veu dels infants. Els resultats obtinguts indiquen que la mostra seleccionada aposta per la metodologia escola bosc, freqüenta entorns naturals silvestres i l'ús educatiu de l'entorn és el joc lliure com a atenció a la diversitat, acollida de necessitats i interessos, i motor d'aprenentatge. El rol de la mestra a la natura és el d'observar activament, guiar els infants i intervenir sense interferir. Els infants entrevistats són conscients del respecte a la natura i del que hi aprenen. Cal seguir

investigant, atès que és un tema emergent a Catalunya que suscita un gran interès educatiu.

Paraules clau

Aprenentatge a l'aire lliure, escola bosc, natura, rol docent, joc lliure.

Abstract

Since the past century, educational practices have emerged to bring children closer to nature. In Catalonia this is now an emerging topic. This research seeks to analyze and describe outdoor learning in four Catalan schools through four a priori dimensions based on qualitative and interpretive research. The dimensions are the natural environment, the teacher's role, the educational purpose of being in nature, and the child. Data are collected with two instruments: non-participative observation of 174 children, in both the pre-school and primary education stages, and interviews with four teachers and with

primary school children. Drawing on the data collected, the results suggest that the four schools follow the Forest School methodology and that they are in contact with the natural outdoor environment. In addition, it is widely agreed that the educational purpose is free play, as it enables children's needs and interests to be accommodated and the promotion of active learning. The teacher's role outdoors is to observe and to guide children and to get involved without interfering. Likewise, the interviewed children are aware of the importance of caring for the natural world and of what they learn about it and in it. Further research is needed to establish the theoretical basis of the situation in Catalonia.

Keywords

Outdoor learning, Forest School, nature, teacher's role, free play.

Com fer referència a aquest article / How to cite this article:

Mayoral Ambròs, N., i Ambrós-Pallarés, A. (2023). L'aprenentatge a l'aire lliure en l'educació infantil i primària a Catalunya. *Revista Catalana de Pedagogia*, 24, 37-54.
<https://doi.org/10.2436/20.3007.01.195>

1. Introducció

L'ésser humà ha viscut i s'ha desenvolupat a l'aire lliure des de la seva existència, i ha establert un vincle amb la natura i un sentit innat de reciprocitat amb l'entorn que l'envolta (Freire, 2011). Amb tot, també ha hagut d'aprendre a defensar-se'n i a protegir-se dels diferents perills que hi ha. Davant la covid-19, la crisi climàtica i ecològica, i els problemes en el desenvolupament d'alguns infants, diferents autors coincideixen a afirmar la importància del contacte dels nens i nenes amb la natura des de ben petits per a la seva qualitat de vida. Recomanen, també, passar temps, experimentar i aprendre en espais vius i naturals per tenir consciència vers la cura de planeta (Hueso, 2022; Freire, 2011; Hanscom, 2018; Sobel, 1996).

Si bé és cert que els països nòrdics compten amb una llarga tradició d'aprenentatge a l'aire lliure des de l'educació infantil fins a l'educació primària, a Catalunya és un fenomen emergent que està prenent força des dels darrers vuit anys. L'objectiu de la present recerca és descriure, comprendre i analitzar l'aprenentatge a l'aire lliure de quatre escoles de Catalunya.

Estat de la qüestió

L'estat de la qüestió sobre aquest tema es divideix en dos apartats. D'una banda, la terminologia referent a la temàtica i, de l'altra, la situació actual a Catalunya.

Un dels esculls trobats a l'hora de conceptualitzar el tema és la definició d'educació a l'aire lliure i aprenentatge a l'aire lliure, atès que varia segons el país i la tradició (Waite i Pratt, 2011). En aquest treball s'ha optat per adoptar la perspectiva del Regne Unit, la qual entén que dels dos termes, l'aprenentatge a l'aire lliure és el que fa referència a l'àmbit escolar i, per tant, té vincles curriculars. Així doncs, és un tipus d'aprenentatge dut a terme en entorns naturals dominats pels humans o per la natura (Waite i Morgan, 2020). A més, és un aprenentatge basat en el lloc, i les oportunitats per aprendre es donen en la interacció del triangle de l'infant, els altres i el lloc físic. Per tal d'explorar la relació interactiva entre l'infant i l'entorn es fa referència a la teoria de Gibson de les *affordances*. Es defineixen com a propietats dels diferents elements naturals percebudes per l'infant (Gibson, 1979). Per exemple, escalar un arbre o creuar un riu passant per damunt les pedres.

Les pràctiques educatives d'aprenentatge a l'aire lliure varien entre països (Waite *et al.*, 2011). De les diferents pràctiques, n'hi ha una que està definida com a metodologia: l'escola bosc, un concepte que prové de la *forest school* del Regne Unit i la *Waldschule*, d'Alemanya (Bruchner, 2017). Consisteix en el fet que els infants estan immersos en plena naturalesa durant tota la jornada escolar, bé al bosc, bé en un parc natural o a la platja. S'ofereix la natura als infants com a recurs didàctic, és a dir, com a entorn d'aprenentatge. A més, les *affordances* percebudes pels infants i les seves accions són el que donen peu al joc lliure i espontani, un dels eixos de la metodologia escola bosc. Quan els entorns naturals són silvestres, variats i canviants es generen nombroses oportunitats de joc lliure (Tovey, 2007; Maynard i Walters, 2007). Alhora, el joc lliure pot esdevenir joc arriscat. Segons Sandseter (2007), el risc apareix en el mateix joc lliure. Els infants són exploradors i busquen accions arriscades perquè són situacions físicament i emocionalment estimulants i desafiants (Smith, 1998; Stephenson, 2003).

En relació amb el segon apartat de l'estat de la qüestió, és a dir, la situació actual a

Catalunya, convé subratllar que manca d'una denominació comuna (Hueso, 2022; Bruchner, 2022) i, consegüentment, els termes *aprenentatge a l'aire lliure* i *educació a l'aire lliure* s'utilitzen com a sinònims. Si bé és cert que a Catalunya, fruit de la renovació pedagògica influenciada pel moviment de l'escola nova (Donadeu Grabalosa, 2012), es van impulsar diferents iniciatives com ara el projecte de les escoles públiques a l'aire lliure amb l'Escola del Bosc de Montjuïc, creada per Rosa Sensat l'any 1914, o l'Escola del Mar, fundada per Pere Vergés, aquestes innovacions van seguir en vigor només fins la Segona República (1931-1939) (Donadeu Grabalosa, 2012).

Així doncs, a Catalunya no hi ha hagut una tradició continuada d'escoles a l'aire lliure o d'aprenentatge a l'aire lliure. En els últims anys, però, han anat naixent projectes educatius a la natura enfocats en l'etapa d'educació infantil (Mayorga, 2023). El setembre del 2015 es va inaugurar l'Escola del Bosc a Rubió (Catalunya), la primera escola bosc en el territori català.

Pel que fa al currículum català, a l'etapa d'infantil del segon cicle del Decret 181/2008 es deixa palesa la importància d'incorporar l'ús de l'espai exterior i de l'entorn per a multitud d'aprenentatges. De fet, de les nou capacitats que els infants han de desenvolupar, n'hi ha una que fa referència al tema que s'investiga: «Observar i explorar l'entorn immediat, natural i físic, amb una actitud de curiositat i respecte i participar, gradualment, en activitats socials i culturals» (Servei d'Ordenació Curricular d'Educació Infantil i Primària, 2016, p. 18). A més, una de les tres àrees de coneixement és l'àrea de descoberta de l'entorn. Amb tot, però, en cap cas el currículum especifica la freqüència i el nombre d'hores que s'aconsella que l'infant estigui a l'aire lliure.

D'altra banda, al currículum de l'etapa de primària del Decret 119/2015 hi ha una competència bàsica, concretament la tercera, la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic, que fa referència a l'entorn natural. També menciona que l'àmbit de coneixement del medi té la finalitat que l'alumnat disposi dels coneixements i eines necessàries «per ubicar-se en l'entorn on viu, per aprendre a habitar-lo, a respectar-lo i a millorar-lo» (Servei d'Ordenació Curricular d'Educació Infantil i Primària, 2017, p. 107). Ara bé, no s'explicita la possibilitat de sortir a l'aire lliure o d'estar en contacte amb el medi natural fora de l'àmbit d'educació física.

Més enllà del currículum, convé mencionar que es pot establir una relació directa entre l'aprenentatge a l'aire lliure i l'assoliment dels objectius de desenvolupament sostenible (ODS) a llarga durada de l'Agenda 2030. Concretament, dels disset ODS, destaquen el 3 i el 4. L'objectiu tres consisteix a garantir una vida sana i promoure el benestar per a tothom en totes les edats i l'objectiu quatre, a garantir una educació inclusiva, equitativa i de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge durant tota la vida (Organització de les Nacions Unides [ONU], 2020).

2. Material i mètodes

La modalitat de la recerca és qualitativa dins del paradigma interpretatiu, orientada a la comprensió del context d'estudi. El disseny és inductiu, obert i flexible (Massot Lafon *et al.* 2004). Els objectius específics, contextualitzats a Catalunya són:

- 1) Definir l'ús de l'entorn natural.

- 2) Identificar les metodologies de l'aprenentatge a l'aire lliure que segueixen les escoles de la mostra.
- 3) Definir el rol de l'educadora en l'aprenentatge a l'aire lliure.

Les dimensions de l'anàlisi

Per tal d'assolir els objectius, i tenint en compte la recerca bibliogràfica, es van definir quatre dimensions apriorístiques. Les dimensions pretenen concretar el focus d'estudi i facilitar la posterior anàlisi (Ruiz Bueno, 2021) per tal de comprendre en profunditat el fenomen que s'investiga (Ruiz Olabuénaga, 2012). La concreció de les quatre dimensions parteix del triangle interactiu infant-mestra-entorn, atès que l'objectiu principal és descriure, comprendre i analitzar l'aprenentatge a l'aire lliure a partir de l'ús educatiu de l'entorn natural, el rol de l'educadora i l'infant. Les quatre dimensions apriorístiques amb les corresponents subdimensions són les següents:

- L'entorn natural: tipus, freqüència i lloc on van al bosc.
- Rol de l'educadora en l'entorn.
- Ús educatiu de l'entorn natural (relació amb el currículum).
- L'infant en l'entorn natural (què diu i què fa).

Les dimensions foren validades per l'experta i fundadora de la primera escola bosc a Catalunya el 2015, l'Escola del Bosc de Rubió, mitjançant una entrevista semiestructurada.

Selecció de la mostra i característiques dels participants

La principal font de recollida de dades són les escoles que porten a terme aprenentatge a l'aire lliure i, dins d'aquestes, mestres i infants. Es tracta, doncs, d'un mostreig no probabilístic, sinó intencional, i s'han establert uns criteris en funció de les característiques que es pretenen estudiar (Ruiz Bueno, 2021), que són els següents:

- 1) Menció explícita en el projecte educatiu de centre (PEC) o en el lloc web de l'escola d'algun dels termes següents: *contacte amb l'entorn natural, escola bosc, forest school, aprenentatge a l'aire lliure, educació a l'aire lliure o tallers natura*.
- 2) Situació de l'escola prop d'un entorn natural.

El març de 2022 es contactà amb un total de quinze escoles, tant de titularitat pública com privada, que geogràficament estan situades en un poble, ciutat o bé formen part d'una zona escolar rural (ZER) de Catalunya. Primer, s'envià un correu electrònic per explicar la investigació i convidar-les a participar. Al cap de deu dies es trucà per telèfon a les que no havien contestat per correu electrònic. El resultat de la cerca i contacte de les escoles es resumeix a la taula 1. La mostra ha estat per accessibilitat i, al final, les escoles que acceptaren participar són quatre, les característiques de les quals es detallen a la taula 2. Dues escoles de la comarca del Vallès Oriental, una pública (A) i l'altra privada (C), una del Barcelonès (B) i la darrera d'Osona (D), que van des d'educació infantil fins a primària.

TAULA 1

Participació de les escoles

Titularitat	Nre. escoles seleccionades	Han contestat		Volen participar	
		Sí	No	Sí	No
Pública	10	2	8	1	1
Privada	4	3	1	2	1
Concertada	1	1	—	1	—

FONT: Elaboració pròpia.

TAULA 2

Trets bàsics de les escoles de la mostra

Escola	Comarca	Titularitat	Any creació	Etales educatives	Línies per curs / grups a l'escola
A	Vallès Oriental	Pública	1948	Infantil (1r i 2n cicle) i primària	quatre grups multinivell
B	Barcelonès	Concertada	1955	Infantil (1r i 2n cicle), primària, secundària i batxillerat	dues línies per curs
C	Vallès Oriental	Privada	2007	Infantil, primària, secundària i batxillerat	una línia per curs
D	Osona	Privada	2018	Infantil (d'un a sis anys)	tres grups multinivell

FONT: Elaboració pròpia.

Un cop es van seleccionar les escoles, es va definir la mostra de participants de la recerca: quatre mestres i cent setanta-quatre infants.

De cada escola s'entrevistà la coordinadora del programa «Forest School» o «Escola Bosc». Seguint els principis del *Codi d'integritat en la recerca de la Universitat de Barcelona* (Universitat de Barcelona, 2020), les escoles i les persones entrevistades van ser informades de l'objectiu de la recerca i se'ls va demanar el consentiment informat per participar-hi. Per aquest motiu, els noms de les escoles apareixen amb lletres i les mestres, amb noms inventats. La taula 3 resumeix les dades més significatives de les quatre mestres entrevistades.

Els infants d'infantil i de primària foren els grans protagonistes de la recerca perquè se'ls observà en l'entorn natural. En total foren cent setanta-quatre infants d'entre un i onze anys, concretament, cinquanta-tres de l'etapa d'infantil i cent vint-i-un de l'etapa de primària. Dinou infants de l'etapa de primària també van ser entrevistats. La taula 4 conté el nombre d'infants observats a cada escola, l'edat, el nivell educatiu, el dia, el nombre d'hores i l'entorn natural en el qual es trobaven durant l'observació.

TAULA 3

Dades significatives de les mestres entrevistades

<i>Escola</i>	<i>Persona entrevistada (P)</i>	<i>Informació</i>
A	Sol	Mestra de primària amb quinze anys d'experiència i directora de l'escola A des de fa quatre anys. Arran d'una inquietud personal, es va interessar per l'educació viva. Va fer la formació d'escola viva i escola bosc per introduir-les al projecte de direcció.
B	Mar	Biòloga i professora de secundària i de batxillerat des de fa nou anys. Coordinadora del programa «Forest School» de l'escola B. Té el <i>level 3</i> . ¹ És una apassionada de la natura.
C	Isa	Nativa anglesa, cap d'estudis de primària i coordinadora del programa «Forest School» de l'escola C. Té el <i>level 3</i> i és una apassionada de la natura.
D	Bet	Psicòloga infantil. Després de fer el Màster en Neuroeducació, es va formar en escoles bosc a l'Escola del Bosc a Rubió. El 2018 va fundar una escola bosc (escola D). Aficionada a l'excursionisme i a la natura.

FONT: Elaboració pròpia.

TAULA 4

Dades de l'observació als grups d'infantil i primària

<i>Escola</i>	<i>Edat observada</i>	<i>G</i>	<i>Nre. infants observats</i>	<i>Infants primària preguntats</i>	<i>Dia d'observació</i>	<i>Nre. hores</i>	<i>Entorn natural</i>
A	Infants d'un a sis anys	G1	16	—	2 de maig	5 h	Parc Natural del Montseny
B	P4	G2	25	—	28 d'abril	1h 45 min	Parc Natural de la Serra de Collserola
	2n primària	G3	44	—	28 d'abril	1h 45 min	
	4t primària	G4	47	7	5 de maig	3h 30 min	
C	Infantil i 1r primària	G5	12	—	10 de maig	3 h	Bosc Malhivern
	Year 5 (4t primària)	G6	11	6	19 d'abril	1h 45 min	
	Year 6 (5è primària)	G7	14	6	3 de maig	3 h	
D	Infants de tres a cinc anys	G8	8	—	9 de maig	4h 45 min	Bosc d'Espinelves

FONT: Elaboració pròpia.

Instruments de recollida de dades

La recollida de les dades es realitzà mitjançant dos instruments qualitius: l'entrevista a docents semiestructurada i l'entrevista tancada a infants, i l'observació directa no participant a infants. L'entrevista a les quatre docents fou semiestructurada (Massot Lafon *et al.*, 2004), amb preguntes obertes formulades a partir de les quatre dimensions

definides. Totes es realitzaren presencialment, amb una durada d'entre quaranta-cinc minuts i una hora. S'enregistrà l'àudio per realitzar posteriorment la transcripció. Vegeu les preguntes de l'entrevista a l'annex 1.

Pel que fa a l'entrevista a infants, s'optà per fer una entrevista tancada amb dues preguntes ràpides i curtes a un mínim de tres infants de cada grup de primària (Massot Lafon *et al.*, 2004). En total s'entrevistaren dinou infants. Les preguntes foren: «què és el que més t'agrada de venir al bosc?» i «què aprens al bosc?».

L'altre instrument de recollida fou l'observació directa no participant quan els infants estaven en contacte amb l'entorn natural. López *et al.* (2010) afirmen que aquest tipus d'observació té àmplies possibilitats d'anàlisi qualitativa condicionades pel grau d'estructuració i planificació prèvia. En aquesta investigació la planificació fou fonamental per facilitar que l'observació fos com més exitosa i acurada millor a l'hora de recollir les dades. S'utilitzà una graella d'observació que primer s'omplia a mà, atès que Taylor i Bogdan (1987) consideren que és cabdal recordar tot el que es veu, se sent i s'escolta mentre s'està a l'escenari de recerca. I, després, es van transcriure a l'ordinador. La graella, que conté les dimensions apriorístiques és de doble entrada, de manera que per cada dimensió hi ha dues columnes: una per anotar el que està passant (vessant objectiu) i una altra per anotar la valoració o inferència de l'observadora sobre el que està passant (vessant subjectiu), atès que la investigació s'emmarca dins el paradigma interpretatiu. Vegeu el model de la plantilla d'observació a l'annex 2.

A continuació es mostra l'encreuament entre les dimensions i subdimensions analitzades, la mostra i els instruments de recollida de dades.

TAULA 5

Relació de les dimensions i subdimensions analitzades, instruments de recollida i etapa educativa

Dimensió	Subdimensió	Instruments			Etapa educativa	
		Entrevista semiestructurada a mestres	Entrevista estructurada a infants: dues preguntes	Observació no participant	Infantil	Primària
Entorn natural	Tipus d'entorn	x		x	x	x
	Lloc	x		x	x	x
	Freqüència	x			x	x
	Elecció del lloc	x		x	x	x
Rol educadora	—	x		x	x	x
Ús educatiu de l'entorn natural	Relació amb el currículum	x		x	x	x
Infant	La veu de l'infant: — Què és el que més t'agrada del bosc? — Què aprens al bosc?		x			x
	Què fa l'infant			x	x	x

FONT: Elaboració pròpia.

Anàlisi de les dades

Es realitzà una anàlisi de contingut de tipus temàtic (Braun i Clarke, 2006) de les quatre transcripcions de les entrevistes a les docents, de les vuit graelles d'observació i de la transcripció conjunta de les respostes dels nens i nenes entrevistats de primària a partir de les quatre dimensions apriorístiques. S'identificà una subdimensió emergent a partir del raonament inductiu dins de la primera dimensió (vegeu la taula 5, escrita en color vermell).

Al costat de la transcripció, en què s'indica el minut de transcripció i el contingut, apareix, a la columna de la dreta, la interpretació en paraules clau per etiquetar el contingut per part de les investigadores, que primer es feu per separat i després es consensuà per garantir la concordança intraobservador.

Per analitzar les graelles d'observació, al costat de la columna «Què està passant?», s'hi redactà la interpretació de la investigadora observadora.

3. Resultats

Els resultats es presentaran per a cada una de les dimensions i subdimensions analitzades a partir de la interpretació que s'ha fet de l'anàlisi de les entrevistes i les

observacions (taula 5).

La primera dimensió és l'**entorn natural**. El **tipus d'entorn** que totes les educadores entrevistades han mencionat és el bosc silvestre, que no està preparat ni manipulat per la persona adulta. Aquest aspecte coincideix en totes les observacions realitzades. A més, són entorns relativament a prop de l'escola i s'hi arriba caminant. La Mar (escola B) és l'única que afegeix que a vegades van a dos parcs urbans a prop de l'escola.

Cada indret té característiques particulars: rius, turons, desnivell, entre d'altres. S'ha observat que els infants han aprofitat les possibilitats de l'entorn, en funció de les seves habilitats, ritme maduratiu i interessos, atès que tots han trobat quelcom per jugar lliurement. Alhora, les característiques de cada lloc condicionen la presència o absència de més o menys intervenció de les mestres quant al risc i la seguretat (*affordances*). Si bé és cert que cada entorn té trets característics, també ho és el fet que a les observacions es constata que tots els llocs comparteixen elements comuns, com ara pals i branques, arbres, pedres, roques i zones ombrívols.

En relació amb el **lloc on van del bosc**, les quatre escoles tenen diferents camps base. La Sol, l'Isa i la Bet subratllen que van canviant de lloc per una qüestió d'impacte ambiental. La Mar, que també ho té en compte, aposta pel fet que cada grup d'edat tingui un lloc de referència fix quan surten per poder apreciar els canvis. Per qüestions temporals, cada grup s'observà *in situ* un únic matí.

Pel que fa a la **freqüència**, convé subratllar que varia entre escoles. L'escola D surt cada dia al bosc (el seu model d'escola és escola bosc). En canvi, les altres tres ho combinen amb sessions dins l'aula. A l'etapa d'infantil, les escoles B i C surten un dia i A, dos dies a la setmana. A l'etapa de primària baixa la freqüència i és diferent per cada escola (escola A, setmanalment; escola B, quinzenalment, i escola C, sis matins al llarg del curs). La Mar i l'Isa expressen el desig de sortir més sovint al bosc amb els grups de primària. *Grosso modo* s'ha constatat que, si més no, hi ha un contacte regular amb l'entorn natural silvestre al llarg del curs.

L'**elecció del lloc** és una subdimensió emergent de l'anàlisi de dades. L'Isa i la Bet afirmen que la decisió es pren conjuntament entre infants i mestres el mateix dia en funció també de l'interès dels infants. La Sol precisa que segueixen una programació prèvia. La Mar no ho menciona, però a partir de l'observació s'intueix que també ho fan els mestres, segurament per una qüestió organitzativa condicionada per l'elevat nombre d'infants (quaranta-quatre).

Les quatre entrevistades coincideixen a valorar que el **rol principal de l'educadora** és el d'observar, estar present i intervenir només quan és estrictament necessari. Per contra, es contrasten diversitat d'opinions a l'hora de definir quan és necessari intervenir. La Sol, la Mar i la Bet posen l'èmfasi a analitzar i aprofitar l'interès de l'infant per anar més enllà formulant preguntes. La Sol és l'única que relaciona totes les preguntes amb objectius curriculars concrets. En canvi, l'Isa subratlla la importància de no intervenir verbalment i respectar els moments en què estan immersos en el seu joc. Afegeix que la formulació de preguntes per anar més enllà la realitzen a l'aula en les diferents situacions d'aprenentatge. La Sol, la Mar i l'Isa expressen que el rol de l'educadora és ben diferent dins i fora de l'aula, i que cal desprendre's de la tendència a intervenir i ser juganera (Mar). En aquesta línia, la Sol, la Mar i l'Isa afirmen que el rol al bosc és difícil,

bé pel canvi de mirada de la mestra (la Sol, la Mar i l'Isa), bé per tota l'observació i l'anàlisi dels aprenentatges transversals dels infants (la Bet). Les hores d'observació del rol de les mestres confirmen que hi ha una coherència molt elevada entre el que han verbalitzat a l'entrevista i el que han portat a terme amb els infants. S'ha vist que les educadores que acompanyaven els grups d'infantil han intervingut generalment més que les que acompanyaven els grups de primària, bé perquè els infants tenen poca experiència de sortir al bosc, bé per l'anàlisi de risc o per atendre les seves necessitats.

La tercera dimensió és **l'ús educatiu de l'entorn natural** i la subdimensió de la relació amb el currículum. Les quatre entrevistades consideren que el fet d'estar en contacte amb la natura com a espai d'aprenentatge, en el sentit més ampli de la paraula, ofereix nombrosos beneficis emocionals, socials, motrius, cognitius i físics per al desenvolupament i aprenentatge dels infants. Mostren divergència d'opinions entre elles pel que fa a la **relació amb el currículum**. S'ha inferit que les divergències venen condicionades per la titularitat i pels models de les escoles.

Cal posar en relleu com es defineix cada escola respecte de les sortides al bosc. Totes, bé són escola bosc, bé segueixen aspectes de la metodologia escola bosc. Amb tot, l'escola D aposta per un model educatiu a la natura on l'entorn natural és l'espai d'aprenentatge de cada dia i, segons això, entenen que el currículum s'ha d'adaptar al ritme maduratiu de cada infant. Les altres tres escoles tenen un programa «Escola Bosc» i combinen les sessions dins l'aula amb les sortides a l'entorn natural, si bé presenten diferències significatives pel que fa l'ús educatiu i la relació amb el currículum. Val a dir, però, que gràcies a les observacions, s'ha trobat un aspecte comú: acollir l'interès i la necessitat de l'infant, i per fer-ho els donen llibertat. En aquest sentit, el joc lliure és l'ús educatiu present a totes les observacions i mencionat a totes les entrevistes, posant en valor tot el que s'hi esdevé en relació amb la socialització, l'autoregulació, l'anàlisi del risc, la presa de decisions i l'aprenentatge vivencial, relacionat amb l'aprendre fent.

Durant les observacions dels diferents grups, s'ha constatat que durant les sessions d'aprenentatge a l'aire lliure a diversos entorns naturals silvestres, sigui durant l'estona de ruta cap al camp base sigui en el mateix joc lliure, es posen en marxa moltes situacions d'aprenentatge diverses. Algunes vinculades a aspectes curriculars específics planificats o bé espontanis. D'altres, relacionats amb la dimensió social o individual de la persona.

La darrera dimensió, **la veu de l'infant**, resumeix l'observació a cent setanta-quatre infants en un total de vint-i-vuit hores d'observació i l'entrevista tancada de dues preguntes a dinou infants de primària. A l'hora de preguntar **què és el que més els agrada del bosc**, la gran majoria contestava ràpidament amb entusiasme, fet que denota que els agrada estar a l'aire lliure. Dels quatre grups preguntats, tres subratllaren els termes *be free*, *freedom* i tenir llibertat. Altres infants també comentaven aspectes relacionats amb l'apreciació i l'observació de l'entorn natural: escoltar i veure ocells, escoltar la natura, *fresh air*, *sound of birds*, *looking for bugs* o *to see what is interesting*. I també amb identificar l'entorn (flora i fauna).

Les respostes de la segona pregunta («què aprens al bosc?»), s'agruparen en cinc blocs. El primer és crear, ja sigui paraules inventades o construir amb elements naturals. El segon és saber estar segurs i sobreviure al bosc, que alhora es relaciona amb el tercer, que és aprendre a utilitzar els ganivets i a fer foc. El quart és respectar i cuidar la natura.

El cinquè és aprendre noms de plantes, d'ocells i «moltes coses», segons un infant. S'interpreta que darrere de les seves respostes hi ha una certa reflexió. S'intueix que són respostes fruit de la continuïtat i constància de sortir al bosc regularment des de petits i, per tant, d'haver creat un cert vincle amb la natura i d'apreciar-la. L'altra subdimensió és **què fa l'infant**. En funció de l'estructura de la sessió al bosc, de les dinàmiques i dels grups d'edat, s'han vist accions diferents. Ara bé, en totes les observacions els infants han jugat lliurement.

La síntesi de les observacions és que cada infant estava fent quelcom a la natura: córrer, observar, seure, crear, parlar, caminar, comptar. La tendència predominant ha estat el joc lliure. Jugaven amb elements naturals del lloc on estaven i sovint aquests elements eren els promotors del joc simbòlic o joc arriscat. L'element natural que apareix de manera repetida és el pal, amb infinitud d'usos, i com d'atractiu és per a infants tant d'infantil com de primària. La gran majoria utilitza les mans per realitzar diferents accions: abocar, treure, clavar, enfilar-se, construir, comunicar-se, escriure, transportar, modelar, entre d'altres (vegeu imatges 1, 2 i 3). S'observaren infants concentrats que duïen a terme accions concretes, com ara pelar la branca d'un arbre o bé crear un mandala, infants que analitzaven el risc a l'hora d'enfilar-se a un arbre o creuar un riu, infants que preguntaven a l'adult sobre una planta o un ocell, infants encuriosits i amb inquietuds motivades per aspectes de l'entorn. A més, a totes les observacions les investigadores han percebut un clima tranquil i relaxat, sensació que s'estendria als infants. De fet, tot i l'elevat nombre d'infants que hi havia en alguns grups i la corresponent superfície per moure's, el silenci es feia present, ja que a l'espai exterior el so no reverbera (Servei d'Ordenació Curricular d'Educació Infantil i Primària, 2016), fet que permet explorar les sonoritats dels elements naturals.

IMATGE 1	IMATGE 2	IMATGE 3
		
FONT: Elaboració pròpia.	FONT: Elaboració pròpia.	FONT: Elaboració pròpia.

A continuació es detalla una taula resum dels resultats de la recerca.

TAULA 6

Taula resum dels resultats de la recerca agrupats per dimensions i subdimensions

Dimensió	Subdimensió	Resultats
Entorn natural	Tipus d'entorn	<ul style="list-style-type: none"> — Bosc silvestre (espai no manipulat ni preparat per la persona adulta) i l'escola B també va a dos parcs urbans. — Tots els llocs comparteixen elements comuns (pals, branques, arbres, roques, arbustos, zones ombrívols, etc.)
	Lloc	<ul style="list-style-type: none"> — Dins els boscos determinen diferents camps base i van canviant per una qüestió d'impacte ambiental. — La Mar (escola B) també aposta perquè cada grup d'edat tingui un lloc de referència fix.
	Freqüència	<ul style="list-style-type: none"> — Contacte regular amb l'entorn natural al llarg del curs. — L'escola D surt cada dia al bosc. — Les escoles A, B i C ho combinen amb sessions dins l'aula. — A infantil més freqüència que a primària (a infantil, mínim un cop per setmana, en canvi, a primària no és cada setmana).
	Elecció del lloc	<ul style="list-style-type: none"> — Varia en funció de l'escola: a les escoles C i D es decideix conjuntament entre infants i mestres el mateix dia en funció també de l'interès dels infants. A l'escola A es programa prèviament per les mestres i a l'escola B s'infereix el mateix.
Rol de l'educador a	—	<ul style="list-style-type: none"> — Rol principal: observar, estar present i intervenir sense interferir, només quan és estrictament necessari, si bé hi ha una varietat d'opinions a l'hora de definir quan és estrictament necessari intervenir o no. — El rol fora de l'aula és ben diferent que el rol a dins. El rol de la mestra a fora de l'aula és difícil pel canvi de mirada que comporta i també per tota l'observació i anàlisi dels aprenentatges transversals dels infants. — Més intervenció als grups d'infantil que als de primària.
Ús educatiu de l'entorn natural	Relació amb el currículum	<ul style="list-style-type: none"> — Natura com a espai d'aprenentatge, en el sentit més ampli, amb nombrosos beneficis emocionals, socials, motrius, cognitius i físics. — Divergència d'opinions pel que fa a la relació amb el currículum condicionada per la titularitat i pels models d'escola. — Totes les escoles segueixen la metodologia escola bosc i una d'elles (escola D) ho és. — Ús educatiu comú: joc lliure (tret principal de la metodologia escola bosc) com a atenció a la diversitat, acollida d'interessos i necessitats i motor d'aprenentatge vivencial.
Infant	La veu de l'infant: — Què és el que més t'agrada del bosc? — Què aprens al bosc?	<ul style="list-style-type: none"> — 1a pregunta. Respostes vinculades a sentir-se lliures i a aspectes relacionats amb l'apreciació i l'observació de l'entorn natural: escoltar la natura i veure ocells, <i>fresh air, sound of birds, looking for bugs</i> o <i>to see what is interesting</i>. — 2a pregunta. Respostes agrupades en cinc blocs: crear; estar segurs i sobreviure al bosc; aprendre a utilitzar ganivets i a fer foc; respectar i cuidar la natura, i aprendre noms de la flora i la fauna.
	Què fa l'infant	<ul style="list-style-type: none"> — Accions diferents en funció de l'estructura de la sessió, de les dinàmiques i dels grups d'edat. — Acció comuna a tots els grups observats: jugar lliurement i interaccionar amb el medi natural. — El pal: element natural més utilitzat amb infinitud d'usos. — Les mans: utilitzades per executar diferents accions, com abocar, treure, clavar, enfilat-se, comunicar-se, modelar, transportar, etc.

		— Percepció de clima tranquil i relaxat, sensació que s'estendria als infants.
--	--	--

FONT: Elaboració pròpia.

4. Discussió i conclusions

La síntesi i la discussió dels resultats segueix l'ordre de les dimensions i subdimensions explicades a la taula 6. Al final, s'exposen les conclusions de la recerca.

La primera dimensió és **l'entorn natural**. El **tipus d'entorn natural** mencionat per totes les entrevistades és el bosc silvestre. L'escola D a vegades també va a dos parcs urbans. Els entorns naturals observats són salvatges i, en aquest sentit, Maynard i Walters (2007) afirmen que els entorns naturals silvestres no limiten el joc a diferència dels entorns naturals preparats. Referent al **lloc** on van del bosc, les quatre escoles tenen camps base que ofereixen característiques particulars (Bruchner, 2017). Cada infant a qualsevol dels entorns visitats percebia diferents possibilitats a l'hora de jugar en funció de les seves habilitats i interessos (concepte d'*affordances* de la teoria de Gibson, 1979). La **freqüència** a l'hora de sortir varia entre escoles i etapes educatives. De manera generalitzada, l'etapa d'infantil surt més que l'etapa de primària. Amb tot, però, hi ha un contacte regular amb l'entorn natural al llarg del curs, característica subratllada per Portero-Tresserra (2022) sobre la importància del contacte freqüent. **L'elecció del lloc** també varia en funció de l'escola, bé es decideix conjuntament entre infants i mestres el mateix dia, bé es segueix la programació prèvia.

Totes les entrevistades consideren que el **rol principal de l'educadora** és observar i intervenir sense interferir. Entre la diversitat d'opinions, la Sol, la Mar i la Bet posen l'èmfasi a analitzar i aprofitar l'interès de l'infant per formular preguntes, tal com també mencionen Davies (1997) i Mawson (2014). Totes afirmen també que el rol fora de l'aula és diferent i més difícil que a dins, pel canvi de mirada que comporta i per tota l'observació i anàlisi dels aprenentatges transversals dels infants. La Mar també expressa que cal que sigui un rol juganer (Mawson, 2014).

En relació amb **l'ús educatiu** de l'entorn natural, *grosso modo* s'entén la natura com a espai d'aprenentatge. Ara bé, hi ha divergències pel que fa la **relació amb el currículum**, que estan condicionades per la titularitat i per la línia pedagògica de cada escola vers l'aprenentatge a l'aire lliure. Amb tot, l'aspecte comú és acollir l'interès i la necessitat de l'infant que es concreta a través del joc lliure, tret principal de la metodologia escola bosc (Bruchner, 2017). A més, durant totes les observacions realitzades, s'han constatat diverses situacions d'aprenentatge vinculades tant a aspectes curriculars planificats com espontanis. En definitiva, un ús educatiu relacionat també amb els ODS 3 i 4 citats anteriorment.

L'última dimensió fa referència a **l'infant**. El que més els agrada és sentir-se lliures i apreciar la natura i manifesten molts aprenentatges, entre ells saber estar segurs i sobreviure al bosc, respectar i cuidar la natura i aprendre noms de la flora i la fauna. L'altra subdimensió és **què fa l'infant**. El joc lliure ha estat present en totes les observacions realitzades. Els infants interaccionaven amb elements naturals del lloc que promouen el joc simbòlic i el joc arriscat (Sandseter, 2007). En aquest joc lliure, cal

destacar, d'una banda, el pal, com a element natural que apareix de manera repetida tant a infantil com a primària i, de l'altra, les mans per executar multitud d'accions.

A mode de conclusió, la recerca afirma que a Catalunya s'ofereixen algunes propostes d'aprenentatge a l'aire lliure, fet que permet apropar els infants a la natura tant a escoles de titularitat pública com a les concertades i privades. Amb tot, l'ideari de l'escola i la seva titularitat defineixen, en gran part, la relació i freqüència d'estar en contacte amb la natura. L'aprenentatge a l'aire lliure es concreta en l'aposta per la metodologia escola bosc, concepte provinent de la *forest school* (del Regne Unit) i la *Waldschule* (d'Alemanya) i que s'ha traslladat al territori català mitjançant la traducció literal i l'adaptació al context. En definitiva, l'aprenentatge a l'aire lliure és un tema emergent que suscita gran interès educatiu en el territori, tot i que ja va haver-hi iniciatives que es van portar a terme en aquest país des de principis del segle XIX fins a la Segona República.

Amb tot, s'han identificat diferències pel que fa a l'ús educatiu i el currículum, que posen en relleu la inexistència de regulació vers aquest fenomen. És més, els currículums de l'etapa d'infantil mencionen l'entorn com a escenari d'aprenentatge, a diferència del de primària, que només explicita la possibilitat de realitzar activitats a l'aire lliure en l'àmbit d'educació física. Així doncs, és necessari seguir investigant per establir una fonamentació teòrica comuna i una nomenclatura clara i concisa. Els propers anys seran reveladors per analitzar com es va concretant aquest fenomen en el territori català i espanyol i com s'abordarà des de les institucions educatives. En aquest sentit, una limitació, i alhora prospectiva de la recerca, seria ampliar la mostra d'escoles observades, sobretot les públiques, augmentar les hores d'observació a cada escola (més d'un matí) i poder diversificar el tipus d'entorn natural, com per exemple la platja. Com a darrera prospectiva, caldria dissenyar un estudi longitudinal de tres anys a grups d'infants de l'etapa d'infantil i de primària per analitzar els beneficis a llarg termini.

5. Agraïments i finançament

La recerca no ha estat finançada. S'agraeix la participació de les quatre escoles, de les mestres entrevistades i de tots els infants per la seva col·laboració i predisposició al llarg de tota la investigació.

6. Notes

1. El *level 3* és una formació específica sobre *forest school* de la Forest School Association del Regne Unit, la qual permet realitzar activitats a l'aire lliure i sessions seguint la metodologia *forest school*.

7. Bibliografia

- Braun, V., i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bruchner, P. (2017). *Bosquescuola: guía para la educación infantil al aire libre*. Rodeno.
- Bruchner, P. (2022, abril 22). *L'aula dins la natura: pedagogia (i funcionament) d'una escola homologada d'educació infantil a l'aire lliure*. [Conferència]. Universitat

- de Barcelona, Barcelona, Espanya.
- Davies, M. (1997). The teacher's role in outdoor play: Preschool teachers' beliefs and practices. *Journal of Australian Research in Early Childhood Education*, 1, 10-20.
- Donadeu Grabalosa, M. (2012). *L'educació lliure: una mirada a les experiències educatives alternatives*. [Treball final de grau, Universitat de Girona]. Repositori Digital de la Universitat de Girona. <https://tuit.cat/RXuJg>
- Freire, H. (2011). *Educuar en verde: ideas para acercar a niños y niñas a la naturaleza*. Graó.
- Gibson, J. J. (1979). *The ecological approach to visual perception*. Houghton Mifflin.
- Hanscom, A. J. (2018). *Equilibrats i descalços: que els teus fills es facin forts, segurs i autònoms gaudint de la natura*. Angle.
- Hueso, K. (2022). El futur de l'educació a la natura. *Dossier Graó*, 7, 101-104.
- López, J. S., Blanco, F., Scandroglio, B., i Rasskin, I. (2010). Una aproximación a las prácticas cualitativas en psicología desde una perspectiva integradora. *Papeles del psicólogo*, 31(1), 131-142. <http://www.papelesdelpsicologo.es/pdf/1803.pdf>
- Massot Lafon, I., Dorio Alcaraz, I., i Sabariego Puig, M. (2004). Estrategias de recogida y análisis de la información. A: R. Bisquerra Alzina (coord.), *Metodología de la investigación educativa* (p. 329-366). La Muralla.
- Mawson, W. B. (2014). Experiencing the «wild woods»: The impact of pedagogy on children's experience of a natural environment. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22(4), 513-524. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2014.947833>
- Maynard, T., i Waters, J. (2007). Learning in the outdoor environment: A missed opportunity? *Early Years*, 27(3), 255-265. <https://doi.org/10.1080/09575140701594400>
- Mayorga, M. (2023, abril). *Directorio de escuelas en la naturaleza en España*. In Natura. Recuperat el 15 de setembre de 2022 de <https://escuelainnatura.com/directorio-escuelas-en-la-naturaleza-espana>
- Organització de les Nacions Unides. (2020). *Informe de los objetivos de desarrollo sostenible 2020*. https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2020_Spanish.pdf
- Portero-Tresserra, M. (2022). El paper de la natura en el camp educatiu: aportacions des de la neurociència. *Dossier Graó*, 7, 13-15.
- Ruiz Bueno, A. (2021). *El contenido y su análisis: enfoque y proceso*. <http://hdl.handle.net/2445/179232>
- Ruiz Olabuénaga, J. I. (2012). *Metodología de la investigación cualitativa*. Universidad de Deusto.
- Sandseter, E. (2007). Categorizing risky play – how can we identify risk-taking in children's play? *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 237-252. <https://doi.org/10.1080/13502930701321733>
- Mayoral Ambrós, N., i Ambrós-Pallarés, A. (2023). L'aprenentatge a l'aire lliure en l'educació infantil i primària a Catalunya. *Revista Catalana de Pedagogia*, 24, 37-54. <https://doi.org/10.2436/20.3007.01.195>

- Servei d'Ordenació Curricular d'Educació Infantil i Primària. (2016). *Currículum i orientacions: educació infantil segon cicle*. <https://tuit.cat/opu6r>
- Servei d'Ordenació Curricular d'Educació Infantil i Primària. (2017). *Currículum: educació primària*. <https://tuit.cat/556Jf>
- Smith, S. J. (1998) *Risk and our pedagogical relation to children: On the playground and beyond*. State University of New York Press.
- Sobel, D. (1996). *Beyond ecophobia: Reclaiming the heart in nature education*. The Orion Society.
- Stephenson, A. (2003). Physical risk-taking: dangerous or endangered? *Early Years*, 23(1), 35-43. <https://doi.org/10.1080/0957514032000045573>
- Taylor, S. J., i Bogdan, R. (1987). *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*. Paidós Básica.
- Tovey, H. (2007). *Playing outdoors: Spaces and places, risks and challenges*. McGraw-Hill Education.
- Universitat de Barcelona. Vicerectorat de Recerca. (2020). *Codi d'integritat en la recerca de la Universitat de Barcelona*. <http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/166917>
- Waite, S., i Pratt, N. (2011). Theoretical perspectives on learning outside the classroom: Relationships between learning and place. A: S. Waite (ed.), *Children learning outside the classroom* (p. 7-22). Sage.
- Waite, S., Bentsen, P., Ho, S., i Gray, T. (2011). A global view learning outside the classroom. A: S. Waite (ed.), *Children learning outside the classroom* (p. 53-66). Sage.
- Waite, S., i Morgan, A. (2020). Marc teòric per al projecte NANOL: fomentar l'afinitat per la natura mitjançant l'aprenentatge a l'aire lliure en llocs especials. A: R. Heras Colàs (ed.), *Fomentar connexions amb la natura* (p.21-43). Documenta Universitaria.

8. Annexos

Annex 1. Guió de l'entrevista semiestructurada

1. Com a escola quina relació establiu amb la natura?
2. Quin és el tipus d'entorn natural que visiteu? És sempre el mateix lloc?
3. Cada quant sortiu al bosc?
4. Quines etapes educatives surten al bosc i què és el que hi feu?
5. Per a vosaltres, què vol dir *escola bosc*?
6. Per què aposteu per la metodologia escola bosc?
7. Des de quan seguïu la metodologia escola bosc?
8. Quin ús educatiu feu de l'entorn natural?
9. Quin és el rol de la mestra?
10. Quins avantatges i inconvenients destaqueu de l'aprenentatge a l'aire lliure?
11. Us heu basat en referents teòrics? En quins?
12. Com integreu l'aprenentatge a l'aire lliure dins el currículum?

Annex 2. Model de la plantilla d'observació

Escola:		Participants:	
Dia i hora:		Entorn:	
Dimensions i subdimensions a observar		Què està passant?	Interpretació: Idees que em suggereix el que està passant
Infant	Veu de infant	1. Què és el que més t'agrada de venir al bosc? 2. Què aprens aquí al bosc?	
	Què fa		
Entorn natural			
Tipus entorn Lloc			
Rol educadora			
Ús educatiu entorn natural			
Relació currículum			